



International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 7, Issue 2, June 2019, p. 190-207

Received	Reviewed	Published	Doi Number
28.04.2019	12.06.2019	30.06.2019	10.18298/ijlet.12368

Analysis of Discursive Techniques in the Play *Antony and Cleopatra* by Shakespeare from Semiotics of Translation Perspective and Translation Evaluation

Mesut KULELİ¹

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the discursive techniques in the play *Antony and Cleopatra* by Shakespeare and conduct an evaluation of Turkish translations of those contexts with discursive techniques. To this end, the source text of the play was analyzed for discursive techniques based on semiotics of translation model. For translation evaluation, three Turkish translations of the play by different translators each published with a time gap of at least one decade were chosen. The analysis of the source text yielded 30 contexts with discursive techniques. However, translation evaluation of those 30 contexts showed that there were designificative tendencies in target texts in only eight of those contexts, with the rest 22 contexts translated into Turkish preserving the discursive techniques with no designificative tendency. Therefore, in line with the general purpose of this study, -that is to evaluate Turkish translations of the contexts with discursive techniques in the source text from the point of view of semiotics of translation, only those eight contexts were included in this study. Of those eight contexts with discursive techniques, four were produced through anticipation technique while the other four were produced with priming technique. The results of the translation evaluation showed that in translation of those eight contexts into Turkish, a total of ten designificative tendencies were found in three target texts. Of those ten tendencies, five were sliding of the meaning, one was over-interpretation of the meaning, one was alteration of the meaning, one was opposition of the meaning, one was destruction of meaning, and finally one was wiping out of the meaning. It can be concluded from those findings that literary translators could benefit from the steps of semiotics of translation in the signification of the source text and have an awareness of designificative tendencies in translation.

Key Words: Literary translation, discursive techniques, semiotics of translation, designificative tendencies, translation evaluation.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, mkuleli@bandirma.edu.tr

Shakespeare'in *Antony and Cleopatra* Oyunundaki Anlatı Tekniklerinin Çeviri Göstergebilimi Bakış Açısıyla Çözümlemesi ve Çevirilerinin Değerlendirilmesi ²

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Shakesperare'in *Antony and Cleopatra* oyunundaki anlatı tekniklerini bulmak ve anlatı teknikleri saptanan söylemlerin Türkçe çevirilerinin değerlendirmesini yapmaktır. Bu amaca yönelik olarak, oyunun kaynak metni çeviri göstergebilimi bakış açısıyla anlatı tekniklerini saptamak için çözümlenmiştir. Çeviri değerlendirmesi için, oyunun farklı çevirmenler tarafından yapılmış, her birinin arasında en az on yıl olacak şekilde seçilmiş üç Türkçe çevirisi çalışmaya dahil edilmiştir. Kaynak metnin çözümlemesi sonucunda 30 söylemde anlatı teknikleri saptanmış, ancak çalışmanın amacı dikkate alındığında – kaynak metinde anlatı teknikleri saptanan söylemlerin Türkçe çevirilerini değerlendirmek- sadece erek metinlerin en az birinde anlam dönüşümü saptanan sekiz söylem bu çalışmaya dahil edilmiştir. Diğer 22 söylemin Türkçe çevirilerinde herhangi bir anlam bozucu eğilim saptanmaması sebebiyle o söylemler bu çalışmanın dışında tutulmuştur. Anlatı teknikleri bulunan bu sekiz söylemin dördünde önceleme anlatı tekniği, diğer dördünde ise sona olta atma anlatı tekniği saptanmıştır. Çeviri değerlendirmesi sonuçlarına göre, bu sekiz söylemin üç farklı Türkçe çevirisinde toplam 10 anlam bozucu eğilim saptanmıştır. Bu anlam bozucu eğilimlerin beşi anlamın kaydırılması, biri anlamın aşırı yorumlanması, biri anlamın bozulması, biri anlamın çarpıtılması, biri anlamın parçalanması, biri anlamın yok edilmesi eğilimleri olarak karşımıza çıkmıştır. Bu bulgulardan anlaşılacağı üzere, yazın çevirmenleri kaynak metnin anlamlamasında çeviri göstergebilimi modelinde öne sürülen çözümleme adımlarını kullanabilir ve çeviride ne tür anlam dönüşümleri oluştuğu hakkında bilgi sahibi olurlar.

Anahtar Kelimeler: Yazın çevirisi, anlatı teknikleri, çeviri göstergebilimi, anlam bozucu eğilimler, çeviri değerlendirmesi.

1. Giriş

Çeviribilim ve göstergebilim arasındaki organik bağ, alan yazın incelendiğinde ilk defa 1975 yılında Ludskanov tarafından önerildiğinden bu yana hem çeviribilim hem de göstergebilim kuramcıları ve uygulayıcıları arasında büyük dikkat çekmiştir. Çeviri ediminde göstergebilimin metni çözümleme ve anlamlama yöntemlerinden yararlanılabilir ve çeviri süreci ile göstergebilimsel çözümleme süreçleri nerdeyse birbirine paralel gitmektedir (Gorlée, 1994; Torop, 2000; Petrilli, 2007; Stecconi, 2007; Kourdis ve Kukkonen, 2015). Sündüz Öztürk Kasar da (2001) "La sémiotique subjectale et la traduction" [Özne göstergebilimi ve çeviri] başlıklı bildirisinde bu iki bilim alanı arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Bu iki bilim arasındaki ilişki daha da pekiştirilerek İngilizce alan yazında "semiotics of translation", Fransızca alan yazında "sémiotique de la traduction", Türkçede ise "çeviri göstergebilimi" olarak terimleştirilmiştir. Göstergebilimin yazın çevirisindeki katkısını gösterirken aynı zamanda hem çevirmenlere hem de çeviribilimcilere kaynak metin üzerinde yapılabilecek göstergebilimsel çözümleme adımlarını öne süren Öztürk Kasar (2009: 166-172), "metnin kesitlere ayrılması, ana başlık

² Bu makale Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programında Prof. Dr. Sündüz ÖZTÜRK KASAR'ın danışmanlığında yazının "Çeviri Göstergebilimi Bakış Açısıyla Shakespeare'in Julius Caesar ve Antony and Cleopatra Adlı Oyunlarında Anlam Evreni Göstergeler ve Öznellik Yetisi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

ve alt başlıkların çözümlenmesi, temel söyleyen ve tasarlanmış söyleyenlerin belirlenmesi, metindeki bakış açılarının kavranması, olay zamanı ve söylem zamanı arasındaki bağlantının belirlenmesi, anlatı izlencelerinin çözümlenmesi, eyleyenlerin kipsel donanımlarının incelenmesi, söyleyenlerin öznellik dönüşümlerinin saptanması, gerçeğe uygunluğun göz önünde bulundurulması, metindeki yerdeşliklerin değerlendirilmesi, metnin çoğul okuma potansiyelinin göz önünde bulundurulması, bilmecelerin olup olmadığının incelenmesi, sözleşmeler olup olmadığının incelenmesi, metnin sembolik evreninin incelenmesi, alımlayan öznenin anlam oluşumundaki katkısının çözümlenmesi, eğer varsa metindeki epigrafların incelenmesi, metnin etrafındaki öğelerle bağlantısının incelenmesi, metinlerarasılık ilişkilerinin incelenmesi”³ yoluyla kaynak metnin okuma ve çeviri amaçlı çözümlenebileceğini önermiştir. Bu önerideki adımlarda, Paris Göstergebilim Okulu’nun kimi metin çözümlene adımları çeviri göstergebilimi amaçlı geliştirilmiş ve önerilmiştir (Tuna ve Kuleli, 2017: 31). Öztürk Kasar’a (2009: 172-173) göre, çeviri göstergebilimi ‘söylem düzeyinde’ okurlara ve çevirmenlere kaynak metnin anlamlandırması ve anlam evreninin kavranmasında, ‘söylemlerarası düzeyde’ çevirmenlere ve editörlere kaynak metin ile erek metin arasında karşılaştırma yapmada, ‘söylemüstü söylem düzeyinde’ çeviri araştırmacıları ve akademisyenlere yardımcı olabilir. Her ne kadar bir kaynak metinde bu adımların hepsi her zaman aynı anda uygulanamayabilse de, bu adımların takip edilmesi çevirmenlerin anlam tuzaklarından kaçınabilmelerinde yararlı olabilir.

Öztürk Kasar’ın (2009) önerdiği çeviri adımlarından ‘bilmecelerin olup olmadığının incelenmesi’ bu çalışmanın çıkış noktasıdır. Öztürk Kasar’ın (2009) söylemüstü söylem düzeyinde çeviribilim alanındaki akademik çalışmalarda kaynak metnin çözümlene adımlarının yararlı olabileceğini öne sürmesiyle ortaya çıkan bu çalışmada, tüm adımlardan ziyade sadece bir adımın kaynak metinde çözümlenmesi sonucunda çeviri metinlerde bilmece içeren söylemlerin nasıl erek metne taşındığı incelenmiştir.

“Bilmeceler bir edebi metindeki anlatı kurgusunu etkilerler. Şayet ki bilmeceler bulunuyorsa, bu bilmeceleri sürdürmek için metne yerleştirilmiş manevralar vardır. Bazı anlatı teknikleri, iki farklı işlev ile buna katkıda bulunurlar: ya okura yardımcı olurlar (önceleme, sona olta atma, söylemlerin kaynaştırılması, kısmi cevap verme vb. gibi teknikler) ya da okuru yanlış yönlendirirler (aldatmaca, gerçeğin askıya alınması, gerçeğin geciktirilmesi, yanlış cevap, konunun saptırılması, -tam bilmecenin çözülebileceği anda- sessiz kalma, çift anlam, anlam belirsizliği vb. gibi teknikler). Bazen, bir gerilim yaratmak amacıyla bu tekniklerin bir biri ardına kullanılması da söz konusudur”⁴ (Öztürk Kasar, 2009: 170).

Görülebileceği üzere, Öztürk Kasar (2009) metindeki bilmecelerin sürdürülebilmesi için edebi metin yazarı tarafından kullanılacak olan anlatı tekniklerinin ya okura anlam evrenini kavramada yardımcı olabileceğini, ya da okuru yanlış yönlendirerek metnin bir noktasına kadar anlam evreninin ortaya çıkmasını önleyebileceğini ifade etmiştir. Bu durum çevirmen açısından ele alındığında ise, kaynak metindeki anlatı tekniklerinin bilincinde olma ve bu teknikleri çözümlene, çevirmen için çok önemli olabilir zira kaynak metinde yazar tarafından bilinçli olarak yanlış yönlendirilen bir okur söz konusuysen, erek metinde erkenden anlam evrenini okura açık hale getirme, kaynak metin okurunun duyabileceği edebi hazı erek metin okuru için yok edebilir. Aynı şekilde, yazar tarafından metinde bir

³ Terimler, Öztürk Kasar’ın “Pour une sémiotique de la traduction” [Çeviri göstergebilimine doğru] başlıklı Fransızca makalesinden bu çalışma için Türkçeye çevrilirken, bazı terimlerin çevirisi için Tuna ve Kuleli (2017) den yararlanılmıştır.

⁴ Fransızca makaleden bu çalışma amacıyla Türkçeye çevrilmiştir. Parantez içindeki anlatı teknikleri türlerinin çevirisi için Öztürk Kasar’ın 2012-2013 Akademik yılı Güz döneminde Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora programında ‘Çeviri Göstergebilimi’ adıyla sunduğu dersinde kullandığı Türkçe terimler ve Tuna ve Kuleli (2017) den yararlanılmıştır.

noktada açığa çıkarılan bir bilmece, erek metin okuru için sona kadar gizli tutulduğunda benzer bir durum ortaya çıkabilir. Çevirmen, kaynak metindeki anlatı tekniklerini çözümleyerek çeviri ediminde bu teknikleri erek metin okuruna sunmalı ve metnin edebi değerini muhafaza etmelidir.

Okura yardımcı olabilecek bir teknik olarak öne sürülen 'önceleme' tekniği, "metnin ileriki bölümlerinde gerçekleşecek olayların önceden açık seçik bir biçimde metinde yer alması" (Öztürk Kasar, 2006: 228) olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, önceleme anlatı tekniği kullanan bir yazar, okura metinde daha sonra okuyacağı bir olayı henüz daha metnin başlarında veya ortalarında iken açıkça söyler, ancak bunu alımlayabilecek okur öncelikle 'anlatı teknikleri'nin bilincinde olmalıdır. Diğer bir yardımcı anlatı tekniği olarak öne sürülen 'sona olta atma' ise "açık seçik verilen öncelemelerin aksine, metinde bulunduğu bağlamda, metnin çok ileriki yerlerine kadar çok anlamlı durmayan, hatta algılanamayan göstergelerdir." (Öztürk Kasar, 2006: 229). Öztürk Kasar (2009: 229) ayrıca sona olta atma [amorce] terimini Gérard Genette'in öne sürdüğünü belirtmiştir. Genette de sona olta atma tekniğini "yazarın gelecekte olacak olayları açıkça söylemeksizin okura ima etmesi" (Genette, 1972: 105) olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre, sona olta atma tekniği kullanan yazar metnin ileriki bölümlerinde gerçekleşecek olan olayları okura açıkça sunmaktan ziyade üstü kapalı bir şekilde ima eder. Bu anlatı tekniğinin kullanıldığını, ancak çok dikkatli bir okur metnin ileriki bölümlerinde o olay yaşandığında metin içinde geri dönüşlü okuma yaparak alımlayabilir. 'Söylemlerin kaynaştırılması' anlatı tekniği, "birbirleriyle birleşen ve üst üste gelen anlam üreten söylemlerin ... olayın altında ikincil bir anlam katmanı olduğunu açığa çıkarmaya hizmet etmesi" (Öztürk Kasar, 2006: 229) olarak tanımlanmıştır. Örtüşen ve birleşen söylemler 'okurda merak uyandırarak' (Öztürk Kasar, 2006: 229) dikkatli bir okurun buradaki söylemlerde yazar tarafından bir şeylerin açığa çıkarılmaya uğraşıldığını alımlamasına katkıda bulunabilir. 'Kısmi cevap verme' tekniği ise sona olta atma tekniğinin tersine imada bulunmaz ve açıkça ileride yaşanacak olaylara dair bir bilgi verir, ancak önceleme tekniğinin de tersine bu bilgiyi tam vermez, bu açık seçik bilgi ya anlatıcı tarafından ya da karakterlerin biri tarafından tam söylenecekken yarıda kesilir ve genellikle cümle üç nokta ile biter. Böylece okur metnin ileride yaşanacak olaylarına dair bir uyarılır, ancak tam bir bilgi verilmediği için okur yarım bir beklenti ve merak içerisinde okumasını dördürür. Bir çevirmen de, kısmi cevap verme tekniği kullanılan bir söylemde kaynak metindeki kadar bilgi verebilmeli, bu bilgiyi daha açıklayıcı veya daha eksik bırakmamalıdır ki böylece erek metin okuru da kaynak metin okurunun duyabildiği edebi hazza yaklaşabilir.

Öztürk Kasar'a (2009) göre bir edebi metinde yazarın bilerek okuru yanlış yönlendirdiği anlatı teknikleri de bulunabilir. Bunlar "çeldirici manevralardır ve gerçeği mümkün olduğunca geciktirme amaçlıdır. Yazar okuru yanlış yönlendirmek için farklı mekanizmalar yaratır" (Öztürk Kasar, 2006: 229). Bu durumda, yanlış yönlendirme amaçlı kullanılan anlatı teknikleri okuru okuma eylemi içinde yanlış bir beklentiye sokar ve okur metnin ilerleyen bölümlerinde olayların beklentisinin tam tersinde gerçekleştiğini fark edebilir. Bir yazın çevirmeni de yanlış yönlendirme anlatı teknikleri bulunan söylemler varsa, bunları çözümleyerek erek metin okuruna, kaynak metin okuruna paralel yanlış yönlendirme teknikleri olan söylemler üretebilmelidir. Öztürk Kasar (2006) yanlış yönlendirme anlatı tekniklerinden özellikle üçü üzerine tanımlar ve örnekler vermiştir. Roland Barthes'tan benimsediği tanımda 'aldatmaca' anlatı tekniği "gerçeğin her şekilde kasıtlı bir biçimde saptırılması" (Barthes, 1970: 82'den aktaran Öztürk Kasar, 2006: 230) olarak tanımlanmıştır. Aldatmaca anlatı tekniği kullanan bir yazar, okuru yanlış beklentiler içine sokarak bilmecenin veya gerçeğin metinde belli bir noktaya kadar ortaya çıkmasını önleme amacı gütmektedir. Diğer bir yanlış yönlendirme anlatı tekniği olan 'gerçeğin

askıya alınması', yazar tarafından kasıtlı olarak "gerçeğin ortaya çıkmasını önleyecek bir biçimde söylemin sessiz bırakılması" (Öztürk Kasar, 2006: 230) olarak tanımlanmıştır. Anlatıcı veya bir karakterin üreteceği bir söylem eğer oyunun ileriki bölümlerindeki bir olaya gönderme yapan öceleme, sona olta atma veya söylemlerin kaynaştırılması gibi bir anlatı tekniği doğuracaksa, yazar bu söylemi karaktere veya anlatıcıya söyletmez, onun yerine onun söylemini sessiz bırakır. Böylece okur her türlü ipucundan mahrum bırakılmış olur. Kısmi cevap verme tekniğinde ilerideki olay söylemde bir noktaya kadar verilir sonra karakter veya anlatıcı susturuluyorken ve böylece okura bir uyarı yapılyorken, gerçeğin askıya alınması tekniğinde ise söylemde hiçbir gösterge kullanılmaz ve anlatıcı veya karakter tamamen suskundur. Böylece olay gerçekleşene kadar veya yardımcı bir anlatı tekniği kullanılana kadar gerçek 'askıya alınmış' halde saklanır. Çevirmen için gerçeğin askıya alınması tekniğini erek metne taşımak nispeten daha az yorucudur zira kaynak metinde verilmeyen bir bilgiyi ve dile getirilmeyen bir söylemi çevirmenin de erek metinde sessiz olarak bırakmaktan başka bir seçeneği pek yoktur. Ancak çevirmenin *skoposuna* bağlı olarak (belli bir grup için didaktik amaçlı yazılması, göstergelerarası çeviri ediminde görsel veya işitsel olarak erek metinde o sahnenin sessiz kalmaması gereği vb.) gerçeğin askıya alınması tekniği çevirmen için çözülmesi gereken büyük bir engel oluşturabilir. Öztürk Kasar'ın tanımladığı diğer bir yanlış yönlendirme anlatı tekniği olan 'konunun saptırılması' ise "söylemde tam gerçekler ortaya çıkacak [bilmece çözülecek] iken söyleyen tarafından bunun için çok erken olduğu düşünülerek konunun akışını başka bir yöne çekme [amaçlı] kullanılan ve gerçeği geciktiren eski bir tekniktir" (Öztürk Kasar, 2006: 230). Bu tekniğin kullanıldığı bir söylemde okur birden söylem içerisinde konunun değiştiğini ve olayın farklı bir yönünden bahsedilmeye başlandığını görür. Çevirmen de erek metin okuruna kaynak metindeki kadar keskin veya yumuşak bir biçimde konuyu saptırarak okurun gerçeği öğrenmesini geciktirmelidir.

Yazarlar metin içinde yarattıkları karakterlere veya anlatıcıya, okura yardımcı anlatı teknikleri ile okuru yanlış yönlendiren anlatı teknikleri içeren söylemleri bazen üst üste ve birbirini ardına kullanabilirler ve bu da metindeki bilmecenin ortaya çıkmasını engelleyen bir gerilim yaratabilir. (Öztürk Kasar, 2006: 231). Bu gerilimi özellikle "sona olta atma ve aldatmaca tekniklerinin sürekli yer değiştirmesi katkıda bulunur" (Öztürk Kasar, 2006: 231) zira üstü örtük bir biçimde metnin ileriki bölümlerinde gerçekleşecek bir olayı ima edilen söylemi alımlayabilen bir okurun olay akışına dair bazı beklentileri oluşmuşken birkaç söylem sonrasında bunun tam tersini ifade eden bir söylem ile karşı karşıya kalması metnin anlam evrenine ulaşması için daha dikkatli bir okuma yapması gerektiğini hissettirir. Bu aynı zamanda çevirmen için de geçerlidir zira çevirmen bu noktada yalın bir okurdan daha fazla görev üstlenmiştir. Öncelikle kendisi de yalın bir okur gibi metni çözümleyecek olan çevirmen, aynı zamanda kaynak metni okurken duyduğu edebi hazzı erek metin okurunun da duymasını sağlayacak biçimde bu gerilimi erek kültüre taşımaya çalışmalıdır. Böylece, çevirmen de yardımcı ve yanlış yönlendiren anlatı tekniklerini üst üste ve birbiri yerine kullanabilmelidir.

Bu çalışmada, çeviri göstergebilimindeki metin çözümleme adımlarından 'bilmecelerin olup olmadığının incelenmesi' adımı Öztürk Kasar'ın (2006; 2009) bilmeceleri metin içinde muhafaza etmede kullanıldığını ifade ettiği anlatı teknikleri, Shakespeare'in *Antony and Cleopatra* oyunu kaynak metin üzerinde çözümlenmiş ve anlatı teknikleri içeren söylemlerin Türkçe çevirileri değerlendirilerek anlatı tekniklerinin erek metinlerde de kaynak metindeki gibi ne ölçüde kullanıldığı değerlendirilmiştir.

2. *Antony and Cleopatra* Oyununun Özeti ve Türkçe Çevirileri

Shakespeare'in 1606 veya 1607 yıllarında yazmış olduğu düşünülen *Antony and Cleopatra* oyunu Shakespeare'in tragedya oyunlarından biridir. Oyun, Mısır kraliçesi Cleopatra ile Antony arasındaki aşk atışmaları ile başlar. Cleopatra'ya olan aşkı sebebiyle Mısır'a yerleşmiş olan Antony, Roma'daki eşi Fulvia'nın ölüm haberini ve Pompey'in Octavius Caesar'a karşı savaş açacağı haberini aldığı anda Cleopatra'nın itirazlarına rağmen Roma'ya döner. Bu arada Pompey'in oğlu, babasının intikamını almak için Caesar'ın ailesine karşı savaş hazırlıkları yapmaktadır. Antony Roma'ya döndüğünde Octavius Caesar ile birbirlerine olan kızgınlıklarını konuştuktan sonra oğul Pompey'e karşı birleşmeleri gerektiğine karar verirler. Aralarındaki bu anlaşmayı güçlendirmek için Antony, Octavius'un kız kardeşi olan Octavia ile evlenir. Cleopatra Antony hakkında bilgi almak için sık sık Roma'ya haberciler gönderir. Antony'nin Octavia ile evlendiği haberini alan Cleopatra çok kızar, ancak Octavia'nın kendisi kadar asil ve güzel olmadığını öğrenince Antony'nin kendisine geri döneceğini düşünür. Roma'da Octavius Caesar-Antony-Lepidus üçlüsü oğul Pompey'e karşı savaş hazırlıklarını tamamlarlar ve savaş meydanına gelirler. Savaştan önce yapılan konuşmalarda oğul Pompey ve Octavius-Antony-Lepidus üçlüsü arasında bir anlaşma sağlanır ve savaş yapılmadan barışırlar. Anlaşma gereği Roma toprakları dörde bölünür. Bunu kutlamak için oğul Pompey'in gemisinde şölen düzenlerler. Bu barış durumunda, aradan kısa bir zaman geçtikten sonra Octavius Caesar, oğul Pompey'e karşı savaş açar ve bundan dolayı Lepidus'u suçlu göstererek Lepidus'u zindana attırır. Bu habere Antony çok kızar. Eşi Octavia ağabeyi Octavius ve Antony arasında arabuluculuk yapmak için Octavius'un evine gittiğinde Antony Mısır'a, sevgilisi Cleopatra'ya geri döner. Octavius Caesar Roma'da, Antony ise Mısır'da ordu ve donanmalar toplayarak savaş hazırlıklarına başlarlar. İlk savaş denizde yapılır ve Cleopatra donanması ile Antony'nin yanında savaşa girer. Cleopatra savaş esnasında donanması ile birlikte geri çekilmeye başlayınca Antony de onu takip eder ve savaşı kaybederler. Antony bu durumdan dolayı Cleopatra'ya çok kızar ancak Cleopatra güzel aşk sözleriyle Antony'yi yumuşatır. Antony ve Cleopatra, Octavius Caesar'ın onları affetmesi için ona haberci yollarlar. Ancak Octavius Antony'ye olumsuz haber yollarken, Cleopatra'ya Antony'yi yok etmesine yardımcı olması koşuluyla topraklarını ve onu bağışlayacağına dair olumlu haber yollar. Cleopatra bu sözleşmeyi kabul eder. Tekrardan başlayan savaşın ilk bölümünü Antony kazanırken, savaşın ilerleyen bölümünde Octavius'a verdiği söz gereği Cleopatra ve birlikleri savaştan çekilirler, böylece Antony savaşı kaybeder. Buna çok kızan Antony savaş sonrasında Cleopatra'ya ağır ithamlarda bulunur. Antony tarafından öldürülmekten korkan Cleopatra bir haberci yoluyla Antony'ye kendini öldürdüğü haberini yollar, ancak gerçekte kendini ant mezara kilitler. Cleopatra'nın kendini öldürdüğü haberini alan Antony de sevgilisine kavuşmak için kendini kılıcının üstüne atar ve intihar eder. Ancak hemen ölmeyen Antony, Cleopatra'nın yaşadığını öğreince onu son defa görmek için kendini Cleopatra'nın yanına taşır ve Cleopatra ile biraz konuştuktan sonra ölür. Bu olaydan dolayı büyük bir elem duyan Cleopatra, Octavius'un kendisini Roma'da esir edeceğini ve halka sergileyeceğini öğrenince bir köylünün getirdiği zehirli bir yılan ile kendini öldürür. Cleopatra'yı sarayında ölü bulan Octavius Caesar, Antony ile Cleopatra'nın yan yana gömülmesini emreder.

Bu olay örgüsüne sahip olan *Antony and Cleopatra* oyununun kaynak metnindeki anlatı tekniklerini çözümlmek için oyunun 1950 yılında Cambridge Yayınevi tarafından yayımlanan özgün dilindeki eser kullanılmıştır. Anlatı teknikleri içeren söylemlerin Türkçe çevirilerinin değerlendirilmesi için, bu çalışmada EM1 (Erek Metin 1) olarak kodlanan 1949 yılında yapılan Türkçe çevirisi, EM2(Erek Metin 2)

olarak kodlanan 1967 yılında yapılan Türkçe çevirisi ve EM3 (Erek Metin 3) olarak kodlanan 2002 yılında yapılan Türkçe çevirisi çalışmaya dahil edilmiştir.

3. Çeviri Metinlerin Değerlendirilmesi Yöntemi

Kaynak metinde saptanan anlatı teknikleri içeren söylemlerin Türkçe çevirilerinin değerlendirilmesinde Öztürk Kasar'ın (Öztürk Kasar ve Tuna, 2015) çeviri göstergibilimi yaklaşımı kapsamında geliştirdiği 'Çeviride Anlam Bozucu Eğilimler Dizgeselliği' kullanılmıştır. Çeviride anlam bozucu eğilimler dizgeselliğine göre edebi çeviri ediminde çevirmenlerin tercihleri sonucunda ortaya dokuz anlam bozucu eğilim çıkmaktadır. Bu eğilimler şöyledir:

"Anlamın aşırı yorumlanması: Özgün yapıttaki anlama ilişkin aşırı bir yorum sunmak, ya da özgün yapıtta örtük olan bir anlamı görünür biçimde dile getirmek.

Anlamın bulanıklaştırılması: Özgün yapıtta açık seçik bir biçimde dile getirilmiş bir anlamı bulanık, belirsiz hale getirmek.

Anlamın eksik yorumlanması: Eksik bilgi vermek, yetersiz anlam üretmek.

Anlamın kaydırılması: Bir söz biriminin potansiyel olarak içinde taşıdığı ancak özgün metin bağlamında gerçekleşmemiş olan bir anlamı üretmek ya da özgün metnin çağrıştırmadığı bir yan anlam yaratmak.

Anlamın bozulması: Özgün metindeki anlamla tümüyle ilintisiz olmamakla birlikte yanlış olan bir anlam üretmek.

Anlamın çarpıtılması: Özgün metindeki anlama zıt bir anlam üretmek.

Anlamın saptırılması: Özgün metindeki anlamla hiçbir ilintisi olmayan bir anlam üretmek.

Anlamın parçalanması: Anlamdan yoksun bir sözce üretmek; bu durumda, anlam söz konusu değildir ancak özgün metindeki çeviri biriminin kimi kalıntıları mevcuttur.

Anlamın yok edilmesi: Özgün birimde anlam üreten birimin silinmesi, yok edilmesi; bu eğilim çeviri yokluğuna neden olur." (Öztürk Kasar ve Tuna, 2015: 463).

Öztürk Kasar'a (Öztürk Kasar ve Tuna, 2015: 463) göre anlamın aşırı yorumlanması sonucunda "aşırı çeviri, aşırı anlam"; anlamın bulanıklaştırılması sonucunda "bulanık anlam"; anlamın eksik yorumlanması sonucunda ise "eksik çeviri, yetersiz anlam"; anlamın kaydırılması sonucunda "başka anlam"; anlamın bozulması sonucunda "yanlış anlam"; anlamın çarpıtılması eğilimi sonucunda "karşıt anlam"; anlamın saptırılması sonucunda "aykırı anlam"; anlamın parçalanması sonucunda "anlamsızlık"; anlamın yok edilmesi eğilimi sonucunda ise "çeviri yokluğu, gösterge yokluğu" ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Öztürk Kasar (Öztürk Kasar ve Tuna, 2015: 463) anlamın aşırı yorumlanması, anlamın bulanıklaştırılması ve anlamın eksik yorumlanması eğilimlerinin kaynak metindeki bir göstergesi erek metinde "anlam alanı içerisinde"; anlamın kaydırılması, anlamın bozulması ve anlamın çarpıtılması eğilimlerinin kaynak metindeki göstergesi erek metinde "anlam alanının sınırlarında" yani göstergenin erek metinde anlamını tam yitirmediğini ancak yitirmeye yaklaştığını; anlamın saptırılması, anlamın parçalanması ve anlamın yok edilmesi eğilimlerinin kaynak metindeki bir göstergesi erek metinde anlam alanının dışında tuttuğunu ifade eder.

4. Oyundaki Anlatı Teknikleri ve Türkçe Çevirilerinin Değerlendirilmesi

Söylem 1:

"Antony
These strong Egyptian fetters I must break,
Or lose myself in dotage."
(Shakespeare, 1950: 9)

EM1
"Antonius
Şu Mısır'ın taktığı zincirleri parçalamam lazım. Yoksa bu iptila beni bunatacak."
(Shakespeare, 1949: 11)

EM2
"Antonius
Bu belalı Mısır öksesinden kurtulmalıyım;
Yoksa bu tutkunluk yok edecek beni."
(Shakespeare, 1967: 18).

EM3
"Antonius
Ya Mısır'ın bu zorlu prangalarını kırarım,
Ya da aklımı kaybederim."
(Shakespeare, 2002: 28)

Yazar bu söylemde "or lose myself in dotage" [yoksa bu tutkudan kendimi kaybedeceğim]⁵ söyleminde "bu tutku" göstergesi ile Antony'nin Cleopatra'ya olan aşkına atıf yapmıştır. "Kendimi kaybedeceğim" söylemi ise okurda söylem üreticisi olan Antony'nin başına kötü olaylar geleceğine dair bir beklenti yaratmaktadır. Oyunun son perdesinde Cleopatra'nın öldüğünü duyan Antony, bu acıya dayanamayarak kendini kılıcın üstüne atarak intihar eder. Aslında Cleopatra ölmemiştir ancak savaşta Antony'yi yalnız bıraktığı için Antony'nin onu cezalandıracağından korkarak adamlarına bu yalanı söylemiştir. Kaynak metinde yer alan "yoksa bu tutkudan kendimi kaybedeceğim" cümlesi son perdede gerçekleşecek olan bir olayı okura açıkça söylediği için bu söylemde önceleme anlatı tekniği bulunduğu düşünülebilir. Kaynak metinde saptanan önceleme tekniği içeren bu söylemin Türkçe çevirileri incelenmiştir. Söylemde yer alan "fetters" göstergesi Türkçede "zincir" göstergesine karşılık gelmektedir. Antony'nin kendini Mısır'da zincirlenmiş hissettiği, bu zincirlerden kurtulmak istediğinin anlatıldığı bu söylemde "or lose myself in dotage" ifadesi EM2'de "yoksa bu tutkunluk yok edecek beni" karşılığıyla erek okurlarına kazandırılmıştır. Bu söylemdeki "dotage" Nutku'nun (2013: 157) *Shakespeare Sözlüğü*'nde "zeka geriliği" ve "aşırı düşkünlük" olarak karşılık bulmaktadır. EM2'de "dotage" için "tutkunluk" anlamını kullanmıştır ve herhangi bir anlam bozucu eğilim görülmemektedir. Söylemdeki "dotage" göstergesi EM1'de "bunama" olarak çevrilirken, EM3'te "aklını kaybetme" olarak çevrilmiştir. Bağlam gereği bu söylemde "dotage" kelimesinin muhtemel anlamları arasında olan "zekâ geriliği", "aklını yitirme" veya "bunama" uygun bir karşılık olmamaktadır. Oyunun sonuna kadar Antony'nin bunaması gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. Her ne kadar Cleopatra'ya olan aşkı yüzünden Antony zaman zaman kendi söylediklerinin sorumluluğunu üstlenemeyecek bir ruh haline girse de bu kalıcı bir zihinsel bozulmaya sebep olmamaktadır, dolayısıyla bu söylemdeki "dotage" göstergesi EM1'de ve EM3'te bağlamdaki anlamından başka bir anlam verilerek çevrilmiştir. Çeviri eser okuru bu iki çeviride, özgün eserde

⁵ Bu söylemden itibaren bu bölümde köşeli parantez içinde verilen çeviriler bu çalışma için tarafımızdan yapılmıştır.

kullanılan önceleme tekniğini alımlamaktan önlenmiştir. Bu başka anlamlar Öztürk Kasar'ın (Öztürk Kasar ve Tuna 2015) sınıflandırmasında anlamın kaydırılması olarak sınıflandırılmıştır.

Söylem 2:

"Enobarbus
: this grief is crowned
with consolation; your old smock brings forth a new
petticoat: and indeed the tears live in an onion
that should water this sorrow."
(Shakespeare, 1950: 11)

EM1

"Enobarbus

Bu kederde bir teselli var. Eski elbiseleriniz, size yeni bir eteklik getiriyor. Bu keder için dökülen yaş, ancak bir soğanın içinde bulunabilir."

(Shakespeare, 1949: 13)

EM2

"Enobarbus

Sizin derdinizin avuntusu kendinde:
Eski aba yerine yap yeni bir urba.
Doğrusu böylesi acıya dökülecek göz yaşı
Soğandan yanan gözlerin yaşına benzer."
(Shakespeare, 1967: 21)

EM3

"Enobarbus

Bu kederin bir tesellisi var. Eski elbise gitti, yeni entari geldi. Yani, bu felaketin ardından gelecek gözyaşı, olsa olsa soğan doğrarken dökülen türden olabilir."

(Shakespeare, 2002: 31)

Enobarbus "this grief is crowned with consolidation" [Bu elemnin tesellisi taçla süslenmiş] ve "your old smock brings forth a new petticoat" [Eski iş elbisesi gitti, yeni bir etek geldi] söylemleri ile Antony'nin eşi Fulvia'nın ölüm haberi üzerine bir yorum yapmaktadır. Antony'nin üzülmeye anlam veremediğini, Fulvia'nın ölümünün Antony için bir kayıp olmayacağını, Antony'nin başka kadınlar bulabileceğini ifade etmektedir. Bu söylemle karşılaşan kaynak metin okuru, Antony'nin yeni eşler bulabileceği beklentisine girerken, en güçlü aday olarak Cleopatra akla gelebilir ve Antony'nin Cleopatra'ya geri döneceğine dair bir beklenti içindedir. Oyunun ileriki bir bölümünde Antony gerçekten Cleopatra'ya geri döner ve böylece Söylem 2'nin doğurduğu beklenti gerçekleşmiş olur. Yazar bu olayı açık bir biçimde henüz oyunun başlarında okura bildirdiği için bu söylemde önceleme anlatı tekniği vardır. Bu söylemin Türkçe çevirilerine bakıldığında, EM2'de "soğandan yanan gözlerin yaşına benzer" ve EM3'te "gözyaşı, olsa olsa soğan doğrarken dökülen türden olabilir" cümleleriyle kaynak metinde olduğu gibi üzüntünün gerçek olmadığını ve uzun sürmeyeceğini ifade eder. Böylece erek metin okuru da kaynak metin okuru gibi Antony'nin Fulvia'yı kolayca unutacağını ve Cleopatra'ya döneceğini beklemeye başlayabilir. Ancak EM1'de, "soğandan dökülen gözyaşı" mecazı "bu keder için dökülen yaş ancak soğanın içinde bulunabilir" olarak çevrilmiştir ve bu çeviride anlamsız bir cümle üretilmiştir böylece erek metindeki cümlede anlamsızlık söz konusu olmuştur. Öztürk Kasar'ın (Öztürk Kasar ve Tuna 2015) sınıflandırmasına göre çeviride anlamsız bir cümle üretmek anlamın parçalanması olarak sınıflandırılmıştır.

Söylem 3:

"Antony
Hear me, queen:
The strong necessity of time commands
Our services awhile; but my full heart
Remains in use with you. Our Italy
Shines o'er with civil swords: Sextus Pompeius
Makes his approaches to the port of Rome:
Equality of two domestic powers
Breed scrupulous faction:"
(Shakespeare, 1950: 14)

EM1

"Antonius

Dinle beni kraliçe: kuvvetli bir zaruret bizi bir zaman için vazifeye çağırıyor. Fakat bütün kalbim sizinle kalıyor. İtalyamızda iç harplerin kılıçları parlıyor. Sextus Pompeius, Roma kapılarına dayanıyor. Dahili iki kuvvetin müsavati, hırçın bir tefrika doğuruyor."

(Shakespeare, 1949: 16-17)

EM2

"Antonius

Dinle beni, kraliçem; çok önemli sebepler
Bir süre iş başına dönmemi gerektiriyor.
Ama bütün yüreğim burada, buyruğunda kalacak.
Bir iç savaşın kılıç parıltıları var İtalya'da.
Sextus Pompeius Roma kapılarına dayanmış;
İki karşı gücün birbirine denk oluşu
Halkın ikiye bölünmesine yol açıyor."
(Shakespeare, 1967: 26)

EM3

"Antonius

Beni dinle kraliçem; Roma'da
Acilen hizmetimize ihtiyaç varmış.
Ama ben gitsem de,
Kalbim tümüyle sende kalacak.
İtalyamız baştan başa
İç savaş kılıçlarıyla ışıldıyor. Sextus Pompeius
Roma limanına yaklaşıyor.
Siyasi güçler denk oldu mu,
En ufak bahaneyle çatışma çıkar."
(Shakespeare, 2002: 36)

Antony'nin Cleopatra'ya kendisinin Roma'ya dönmesi gerektiğini söylediği bu söylemde (The strong necessity of time commands / our services awhile) [çok zaruri bir durum bir süreliğine hizmete çağırıyor] sebep olarak İtalya'da iç savaş çıkmak üzere olduğu ifade edilmiştir (Our Italy / Shines o'er with civil swords) [İtalyamız üzerinde iç savaşın kılıçları parlıyor]. Pompey'in oğlu Sextus Pompeius'un Roma'ya savaş açmak üzere olduğunu ifade ederken, tüm oyun boyunca önemli bir yer tutan deniz savaşlarına bir gönderme vardır. Söylemdeki "port" göstergesi Türkçede "liman" olarak karşılır. Nutku'nun (2013: 403) sözlüğünde "port" kelimesi için "kapı" karşılığı da verilmiştir ancak bu söylemde Sextus Pompeius'un Roma'nın kapılarına dayanması olarak kullanılmasından ziyade yazarın okuru tüm oyunun gidişatını değiştiren deniz savaşlarına hazırlamakta olduğu yorumlanabilir. Ayrıca, Sextus Pompeius ile savaş yapmadan anlaşarak bunu kutlamak için verilen ziyafet de Pompeius'un gemisinde gerçekleşmiştir. Oyunun ileriki bölümlerinde Antony ile Caesar'ın orduları karşılaştığında deniz savaşının önemli bir rol oynayacak olması, Roma'nın deniz savaşlarına hazırlanacak bir yer

olduğunun okura önceden ima edilmesi amacıyla buradaki “port” göstergesi “liman” göstergesi ile karşılanabilir. Yazar bu söylemde, oyunun ileriki bölümlerinde deniz savaşları olacağını açıkça söylemek yerine, dikkatli bir okur için deniz savaşları başladığında ve Sextus Pompeius’un gemisinde şölen yapıldığında geri dönüşlü bir okuma yaparak “port” göstergesi ile ileriki bölümlerde gerçekleşecek bir olay için söylem esnasında anlamlı olmayan ve örtük bir anlamla sona olta atma tekniği kullanmıştır. Sona olta atma tekniği yaratan bu gösterge, EM3’te “liman”, EM2 ve EM1’de ise “kapı” olarak çevrilmiştir. Her ne kadar savaş dilinde bir düşmanın başka bir ülkenin “kapılarına dayandığı” yaygın kullanılan bir deyim olsa da “kapılarına dayanmak” daha çok kara savaşları ile ilişkilendirilmektedir ve okura deniz savaşlarına dair hiçbir ipucu vermemektedir. Bu durumda söylemin içindeki bir göstergenin var olan anlamlarından biri kullanılmış olsa da, oyunun geneli ve Shakespeare’in anlatı tekniklerini çok güçlü kullanan bir yazar olduğu düşünüldüğünde göstergenin bu bağlamdaki anlamı ile çevrilmediği görülmektedir. Öztürk Kasar’ın (Öztürk Kasar ve Tuna, 2015) anlam bozucu eğilimler sınıflandırmasına göre EM1 ve EM2’deki “kapı” göstergesinin tercih edilmesi anlamın kaydırılması olarak düşünülebilir. Anlamın kaydırılması eğilimi sonucunda EM1 ve EM2’de, kaynak metindeki sona olta atma tekniği yok edilmiştir.

Söylem 4:

“Menas
We, ignorant of ourselves,
Beg often our own harms, which the wise powers
Deny us for our good;”
(Shakespeare, 1950: 22)

EM1
“Menekrates
Kendi kendimizi tanımadığımız için çok defa felaketimize sebep olacak şeyler isteriz.”
(Shakespeare, 1949: 27)

EM2
“Menekrates
Kendi kendimizi bildiğimiz için,
Çok kez başımızın belasını dileriz onlardan.”
(Shakespeare, 1967: 40)

EM3
“Menekrates
Kendimizi tanımayan bizler,
Kendi kötülüğümüzü isteriz bazen.”
(Shakespeare, 2002: 51)

Savaşa hazırlanan Pompeius ve onun askeri Menas arasındaki bu konuşmada, Menas’ın “We, ignorant of ourselves” [Kendimizden habersiz bizler] cümlesindeki “ignorant” Türkçedeki “cahil, bilgisiz” kelimelerinin karşılığıdır. Bu söylemde kaynak metin okuru bir askerin onun başındaki yöneticisine bu cümleyi kurması sebebiyle daha uyanık bir hale gelerek söylemde bir anlatı tekniği olup olmadığını düşünmeye başlayabilir veya oyun ilerledikçe aklındaki bu cümlenin karşılığını bulacak olan olayı aramaya odaklanabilir. Nihayetinde, Pompeius oyunun ileriki bir alt kesitinde Antony-Caesar-Lepidus üçlüsüne karşı savaşa gireceği anda büyük bir orduya sahiptir ve bu üçlüyü yenebilecek kadar güçlüdür ancak bu gücünün farkında olmayarak hiç savaşmadan onlarla barış yapmış, daha sonrasında Caesar’ın saldırısına hazırlıksız yakalanarak ona yenilmiştir. Bu söylemle oyunun ilerleyen bölümlerinden birindeki bir olay açıkça okura sunulmamış ancak üstü kapalı bir ima yapılmıştır, bu yüzden söylemin sona olta atma tekniği ile üretildiği sonucuna varılabilir. Erek metindeki sona olta atma tekniğinin

Türkçe çevirilerde korunup korunmadığını bulmak için söylemin Türkçe çevirileri değerlendirilmiştir. EM2’de bu cümle “kendi kendimizi bildiğimiz için” cümlesiyle çevrilerek olumlu bir fiil ile karşılanmıştır. Böylece özgün eserde yer alan cümlelerin tam karşıt anlamlısı üretilmiştir. Öztürk Kasar (Öztürk Kasar ve Tuna, 2015) bu anlam bozucu eğilimi anlamın çarpıtılması olarak isimlendirmişlerdir. Söylemin çevirisinde ortaya çıkan anlamın çarpıtılması eğilimi erek metin okurunda Pompeius’un oyunun ilerleyen bölümlerinde mantıklı kararlar vereceği beklentisini doğurarak kaynak metindeki sona olta atma değil, yanlış yönlendirme tekniklerinden aldatmaca tekniği kullanılmasına neden olmuştur zira oyun ilerledikçe Pompeius’un kendi gücünün ve etraftaki olayların pek farkında olmadığı ortaya çıkmaktadır. EM1’de bu cümle “kendi kendimizi tanımadığımız için” şeklinde çevrilirken, EM3’te “kendimizi tanımayan bizler” cümlesi ile çevrilmiştir ve kaynak metindeki sona olta atma tekniği bu iki erek metinde korunmuştur.

Söylem 5:

“Pompey
I know not, Menas,
How lesser enmities may give way to greater.
Were’t not that we stand up against them all,
’Twere pregnant they should square
Between themselves;”
(Shakespeare, 1950: 24)

EM1
“Pompeius
Menas, ufak anlaşmazlıkların daha büyüklerine nasıl yol açtığını bir türlü anlayamıyorum. Eğer biz hepsine karşı cephe almasaydık, aralarında kavga edecekleri aşıkardı.”
(Shakespeare, 1949: 29)

EM2
“Pompeius
Ufak kırgınlıklar düşmanlığa varır mı,
Orasını pek bilemem, Menas.
Eğer biz hepsine karşı ayaklanmasaydık
Aralarında kavga çıkması beklenirdi elbet.”
(Shakespeare, 1967: 43)

EM3
“Pompeius
Bu tür soğukluklar
Büyük düşmanlıklara yol açar mı, bilemem.
Ama biz o üçlünün karşısına dikilmesek,
Büyük ihtimalle, onlar birbirine girecekti.”
(Shakespeare, 2002: 54)

“Were’t not that we stand up against them all, / ’Twere pregnant they should square / Between themselves;” [Şayet biz onların karşısına dikilmesek / Bir çatışmaya girerlerdi / Kendileri arasında] cümlesi ve “I know not, Menas / How lesser enmities may give way to greater” [Bilmiyorum Menas / küçük anlaşmazlıklar daha da büyüklere yol açar mı ki] cümlesinde, Antony’nin Mısır’dan dönerek kendisine karşı savaşmak için Caesar ve Lepidus ile anlaşacağını duyan Pompeius’un söyleminde yazar önceleme anlatı tekniğini kullanmıştır çünkü oyunun ileriki bölümlerinde Caesar ile Antony’nin arası bozulacaktır. Yazar henüz bu kesitte bu birliğin uzun sürmeyeceğini Pompeius’un ağzından okuruna bildirmiştir. Bunu kesinlik katan bir kip ile değil, ihtimal kipi olan “may” ile sağlamıştır, böylece okur kaynak metni okurken Pompeius’un bu öncelemesinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini merak eder ve

bu soruya cevap aramaya çalışır. EM1'deki "ufak anlaşmazlıkların daha büyüklerine nasıl yol açtığını bir türlü anlayamıyorum" cümlesi kaynak metindeki geleceğe dair bir ihtimal olan "may" kipini yok ederek ve "yol açtığını" fiilinde geçmiş zaman kullanarak ileriki olaylara yapılan önceleme tekniği yok etmiştir. Bu çeviriye göre Antony ve Caesar arasındaki küçük anlaşmazlıklar zaten büyük tartışmalara dönmüştür. Bu erek metin okuru bu cümleden sonra oyunun ileriki kesitlerini değil, geçmişteki kesitlerini düşünmeye ve hangi küçük anlaşmazlıkların büyük anlaşmazlıklara yol açmış olduğunu düşünmeye başlayabilir. Bu çevirideki anlam bozucu eğilim Öztürk Kasar'ın (Öztürk Kasar ve Tuna, 2015) sınıflandırmasına göre anlamın bozulması olarak düşünülebilir zira özgün eser ile ilintili ancak yanlış bir anlam yüklenerek çevrilmiştir. EM2'de "Ufak kırgınlıklar düşmanlığa varır mı / Orasını pek bilemem" cümlesi ve EM3'teki "Bu tür soğukluklar / büyük düşmanlıklara yol açar mı bilemem" cümlesi, kaynak metindeki gibi okuruna ileriki olaylar için bir uyarı yaparak Antony ve Caesar'ın arasının bozulacağına dair önceleme anlatı tekniğini sürdürmektedir.

Söylem 6:

"Canidius

Our fortune on the sea is out of breath,
And sinks most lamentably. Had our general
Been what he knew himself, it had gone well:
O, he has given example for our flight
Most grossly, by his own!

Domitius Enobarbus

Ay, are you thereabouts?
Why, then, good night indeed."
(Shakespeare, 1950: 69)

EM1

"Canidius

Denizde talihimizin nefesi kesildi, feci bir surette batıyor. Generalimiz kendi şerefine layık olan bir tarzda hareket etseydi, vaziyet daha iyi olurdu. Onun kaçıışı bizler için kötü bir misal oldu.

Enobarbus

Hey, sen de mi bu hale düştün? Öyle ise geceler hayır olsun."
(Shakespeare, 1949: 84)

EM2

"Canidius

Denizde soluğu kesildi kaderimizin;
Batıyor yürekler acısı bir batışla.
Komutanımız kendinde olsa, kazanırdık.
Ama, nerde! Kaçmamıza kendisi ön ayak oluyor,
Bu hayasız kaçıyla.

Enobarbus

Ya, demek sen de kopardın ipleri!
Eh, öyleyse iyi geceler, bütün karanlığıyla!"
(Shakespeare, 1967: 123-124)

EM3

"Canidius

Denizdeki gücümüzün nefesi tükenmiş,
İçler acısı bir halde dibe batıyor.
Eğer komutanımız, kendisinin de tanıdığı
O eski komutan olsaydı, bu böyle olmazdı.
Yazık ki, kaçışın en utanç verici örneğini
Kendisi verdi bize.

Enobarbus
 Yaa, demek sen de aynı yere geldin!
 Pekala o zaman, sana da iyi geceler."
 (Shakespeare, 2002: 128)

Savaşta Antony'nin Cleopatra ile birlikte kaçarak savaşın kaybedilmesinden şikâyetçi olan asker Canidius, "he has given example for our flight" [bizim kaçışımıza örnek oldu] cümlesindeki "our flight" göstergesi ile kendisinin de uçup gidebileceğini, yani kaçabileceğini, buna en güzel örneği kumandanları Antony'nin kendisinin olduğunu ifade etmektedir. Bu oyunun ileriki bölümlerinde pek çok asker arasında Canidius'un da Antony'yi terk etmesi olayına bir öncelemedir zira söylem üreticisi kaçacağını okura açık bir biçimde söylemiştir. Buna karşılık olarak Antony'nin en çok güvendiği askerlerinden biri olan Enobarbus'un "are you thereabouts" cümlesi "sen de bu noktaya geldin mi" anlamına gelmekte ama açıkça söylemeden kendisinin de Antony'yi terk edebileceği düşüncesine sahip olduğunu düşündürmektedir. Zaten oyunun ileriki bölümlerinde Enobarbus da Antony'yi terk ederek Caesar'ın tarafında geçer, dolayısıyla Enobarbus'un bu cümlesi sona olta atma anlatı tekniğinin kullanıldığı bir söylem olarak düşünülebilir. Bu söylemin sona olta atma olarak düşünülmesinin nedeni, Canidius'un söylemindeki gibi "our flight" [bizim kaçışımız] gibi içinde birinci şahıs zamiri içeren bir cümle değil, ikinci şahıs içeren bir cümleyle konuşarak okura bunu sadece ima etmesidir ve okur Enobarbus'un kaçması olayından sonra ancak bu söylemin gerçekte anlamlı bir anlatı tekniği oluşturduğunu kavrayabilecektir. Erek metinlerde de Canidius'un Antony'ni terk edeceği açık bir önceleme olarak, Enobarbus'un terk edeceği ise üstü kapalı bir biçimde sona olta atma tekniği olabilecek bir biçimde çevrilirse erek metin okuru kaynak metin okuru gibi buradaki anlatı tekniklerini fark ederek oyunun ileriki bölümlerine kendini hazırlayabilir. EM1 (onun kaçığı bizler için kötü bir misal oldu) ve EM3'te (kaçışın en güzel örneğini kendisi verdi bize) kaynak metinde olduğu gibi Canidius'un Antony'yi terk edebileceği açıkça okura verilmiş, Enobarbus'un cümlesi ise EM1'de "sen de mi bu hale düştün?" şeklinde, EM3'te "demek sen de aynı yere geldin!" şeklinde çevrilerek okura Enobarbus'un Antony'yi terk etme fikri olduğu sezdirilmiş ve okur üstü kapalı bir anlatımla Enobarbus'un Antony'yi terk edip etmeyeceği üzerine düşüncelere teşvik edilmiş olabilir. Bu durumda bu iki erek metnin bu söylemi çevirisinde herhangi bir anlam bozucu eğilim görülmemektedir. EM2'de "kaçmamıza kendisi ön ayak oluyor" cümlesiyle Canidius'un Antony'yi terk edeceği özgün eserde olduğu gibi açıkça söylenerek önceleme tekniğini korurken, Enobarbus'un cümlesi "demek sen de kopardın ipleri" olarak çevrilmiştir. Türkçede "ipleri koparmak" deyimini birisi ile ilişkiyi sonlandırmayı düşünerek hem aklından hem de kalbinden onu çıkarma olarak düşünülmektedir. EM2'de bu söylemin çevirisinde kaynak metinde üstü kapalı verilen bir anlatım çeviri eser okuruna apaçık verilmiş olmakta ve kaynak metinde sona olta atma tekniği olarak belirlenen bu cümledeki söylem erek metinde bir önceleme anlatı tekniğine dönüşmüş, böylece okurun Enobarbus'un Antony'yi bırakacağı düşüncesi açıkça belirmiş olur. Bu durum Öztürk Kasar'ın (Öztürk Kasar ve Tuna, 2015) sınıflandırmasında anlamın aşırı yorumlaması olarak isimlendirilmiştir.

Söylem 7:

"Antony
 Ah, let be, let be! thou art
 The armourer of my heart: false, false: this, this."
 (Shakespeare, 1950: 86)

EM1
 "Antonius
 Of! Bırak, bırak! Sen benim kalbime zırh giydirensin. Yanlış, yanlış, şöyle şöyle." (Shakespeare, 1949: 105)

EM2

"Antonius

Yoo, bırak, sen bırak!

Yanlış, yanlış! Buraya, buraya!"

(Shakespeare, 1967: 154)

EM3

"Antonius

Ah, bırak, bırak!

Sayende yüreğim bir zırh kuşandı zaten.

Yanlış, yanlış, orası değil, şurası."

(Shakespeare, 2002: 158)

Bu söylemdeki "thou art / the armourer of my heart" [sensin / yüreğime zırh giydiren] cümlesi Cleopatra'nın Antony için taşıdığı büyük öneme vurgu yapmaktadır. Bu söylem üretildiğinde Antony, Caesar'a karşı savaşa hazırlanmaktadır ve savaş kıyafetlerini giymektedir. Antony savaş kıyafetlerini giyerken Cleopatra da ona yardımcı olmaktadır. Söylemdeki "false, false: this, this" [yanlış, yanlış: bu, bu] göstergeleri Cleopatra'nın yanlış bir kıyafeti veya aksesuarı giydirmeye uğraştığına atıf yapmaktadır. Savaşa hazırlanırken bile sevgilisi Cleopatra'ya aşkını dile getirmeye uğraşan Antony'nin gözünün Cleopatra'dan başka bir şey görmediği anlaşılmaktadır. "The armourer of my heart" söyleminin üretildiği bu bağlam (savaşa gitmek üzere giyinirken) oyunun sonunda Antony'nin Cleopatra yüzünden kendini öldürmesi olayına bir sona olta atma anlatı tekniği olarak düşünülebilir zira Cleopatra Antony'den korktuğu için kendisinin öldüğü haberini Antony'ye yollar ve bu dünyada gözü Cleopatra'dan başka kimseyi ve hiçbir şeyi görmeyen Antony'nin zırh kuşanmış yüreği onun da intihar etmesine neden olur. Yüreğinin zırhı, yani koruyucusu olarak Cleopatra'yı gören Antony, Cleopatra'nın olmadığı bu dünyada yaşamak istemez. Mevcut söylemde çok anlamlı olmayan "the armorer of my heart" ifadesi, dikkatli bir okur tarafından oyun sonunda Antony kendini öldürünce bu olaya bir sona olta atma olarak alımlanabilir. Bu söylemde geçen "armourer of my heart" söz öbeği EM3'te "sayende yüreğim zırh kazandı" cümlesi ile, EM1'de "sen benim kalbime zırh giydirensin" cümlesi ile çevrilmiştir. Böylece bu iki erek metinde bu söylemin çevirisinde herhangi bir anlam bozucu eğilim saptanmamıştır. EM2'de bu söylemin çevirisinde "armourer of my heart" söz öbeğini çevrilmeden bırakılmış ve çevrilmeyen bir bölüm olması sebebiyle Öztürk Kasar'ın (Öztürk Kasar ve Tuna 2015) sınıflandırmasına göre bu anlamın yok edilmesine bir örnek olarak gösterilebilir zira erek metinde bir gösterge yokluğu ortaya çıkmıştır ve erek metin okuru için bu söylemdeki sona olta atma anlatı tekniği yok edilmiştir. EM2 okuru bu söylemde sadece savaşa gitmek üzere olan bir kumandanın giyindiğini alımlayacaktır.

Söylem 8:

"Cleopatra

Ah, women, women! Come, we have no friend

But resolution and the briefest end."

(Shakespeare, 1950: 106)

EM1

"Kleopatra

Ah kadınlar, kadınlar, gelin. Artık bizim metanetten ve en kısa bir ölümden başka dostumuz kalmadı."

(Shakespeare, 1949: 129)

EM2

"Kleopatra

Ah, kadınlar, kızlar, gelin; gari tek dostumuz bizim

Kendi kararımız ve en tezinden ölüm.”
(Shakespeare, 1967: 186)

EM3
“Kleopatra
Ah kadınlar, kadınlar! Gelin,
Artık iki dostumuz kaldı bizim:
En kısa yol ve en kesin sonuç.”
(Shakespeare, 2002: 191)

“The briefest end” [en kısa yoldan ölüm] göstergesi, Cleopatra’nın ölmek istediğini ve bunu mümkün olan en çabuk şekilde yapmak istediğini göstermektedir. Yazar, bu söylemde okura Cleopatra’nın kendini öldüreceğine dair açıkça bir bilgi vermektedir ve okur Cleopatra’nın intiharına hazırlanır. Oyunda gelecekte olacak olan olay açıkça önceden okura sunulduğu için bu söylemde önceleme anlatı tekniği bulunduğu düşünülebilir. Söylemin Türkçe çevirilerinde önceleme anlatı tekniğinin korunup korunmadığına bakıldığında, EM1’de bu gösterge “en kısa bir ölüm”, EM2’de “en tezinden ölüm”, EM3’te “en kısa yol” göstergeleri ile erek kültüre taşınmıştır. Bu söylemdeki “end” göstergesi, “briefest” [en kısa yoldan] göstergesi ile birlikte bir bağlam oluşturduğu için “end” göstergesinin “ölüm” anlamına geldiği, İngilizcedeki “death” göstergesi yerine daha nazik bir gösterge olarak kullanıldığı düşünülebilir. EM1 ve EM2’de kullanılan “ölüm” göstergesi ile kaynak metindeki önceleme anlatı tekniği erek metinlere de taşınmıştır. Ancak EM3’te kullanılan “sonuç” göstergesi, her ne kadar Türkçedeki “son” göstergesinin “ölüm” anlamına gelmesiyle ve “son” göstergesiyle bir ses benzerliği taşıması sayesinde “ölüm” anlamını çağrışırsa da, tam olarak “ölüm” anlamı veya yan anlamı sağlamamaktadır. Böylece kaynak metindeki önceleme anlatı tekniği yerine EM3’te bu söylemde yanlış yönlendirme anlatı tekniklerinden anlam belirsizliği tekniği kullanılmıştır zira kaynak metinde bağlamıyla alınıldığında açıkça sunulan “ölüm” göstergesi EM3’te kullanılan “sonuç” göstergesi ile anlam belirsizliği oluşturmuştur. EM3’teki “sonuç” göstergesi kaynak metindeki “end” göstergesinin potansiyel anlamlarından biri olmasına rağmen bu bağlamda geçerli bir anlam olarak karşımıza çıkmamaktadır. Bu durum, Öztürk Kasar’ın (Öztürk Kasar ve Tuna, 2015) dizgeselliğine göre anlamın kaydırılması eğilimine örnek olarak gösterilebilir.

5. Sonuç ve Tartışma

Shakespeare’in *Antony and Cleopatra* oyunundaki anlatı teknikleri içeren söylemleri saptamak ve bu söylemlerin Türkçe çevirilerini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmada sekiz söylemdeki anlatı teknikleri çözümlenmiş ve erek metinlerdeki çevirileri Öztürk Kasar’ın (Öztürk Kasar ve Tuna, 2015) “Çeviride Anlam Bozucu Eğilimler Dizgeselliği” temel alınarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, oyun bir sahne gösterisi olarak değil, bir edebi eser ve çevirileri olarak ele alınmıştır. Bir oyun tiyatro amaçlı çevrilebilirken, edebi amaçlı da çevrilebilir (Karantay 1995, 109-115). Kaynak metindeki çözümleme sonucunda gerçekte 30 söylemde anlatı teknikleri saptanmış olmasına rağmen, çalışmamızın amacının anlatı teknikleri içeren söylemlerin erek metinlerdeki çevirilerini değerlendirmek ve anlatı tekniklerinin çeviri metinlerde korunup korunmadığını bulmak olması sebebiyle, değerlendirilen üç erek metnin sadece bir tanesinde dahi olsa anlam bozucu eğilim saptanan söylemler bu çalışmaya dahil edilmiştir. Kaynak metinde saptanan 30 söylemin 22’sinin bu çalışmada değerlendirilen Türkçe çevirilerinde herhangi bir anlam bozucu eğilim olmaması sebebiyle bu çalışmaya sadece çevirilerinde anlam bozucu eğilim bulunan söylemler ve çevirileri dahil edilmiştir.

Çözümlenen ve çeviri değerlendirilmesi yapılan sekiz söylemin dördünde (%50) önceleme anlatı tekniği, diğer dördünde (%50) de sona olta atma anlatı tekniği saptanmıştır. Kaynak metin okuru için

bu söylemlerin yanlış yönlendiren değil yardımcı olan anlatı teknikleri içerdiği görülmektedir. Böylece kaynak metin okuruna oyunun ileriki bölümlerinde gerçekleşecek olan olaylar hakkında üstü kapalı ve açık seçik bir biçimde önceden bilgiler verilmiş ve okurun beklentileri, sadece bu çalışmadaki sekiz söyleme bakarak oyunda doğru çıkmıştır.

Bu sekiz söylemin çeviri değerlendirmesi yapıldığında, çalışmaya dahil edilen üç erek metinde bazı söylemlerde sadece birinde anlam bozucu eğilim saptanırken bazı söylemlerde iki erek metinde birden anlam bozucu eğilim saptanmış olmakla birlikte, üç erek metinde aynı anda anlam bozucu eğilim saptanan bir söylem yoktur. Sekiz söylemin üç Türkçe çevirisinde toplam 10 adet anlam bozucu eğilim saptanmıştır. Bir göstergenin normalde içerdiği ancak kaynak metindeki bağlam gereği taşımadığı bir anlam veya yan anlamın erek metinde üretilmesi sonucunda beş defa anlamın kaydırılması; bir defa kaynak metindeki bir göstergeye erek metinde yorum sunarak aşırı bir çevirinin ortaya çıkmasıyla anlamın aşırı yorumlanması; bir defa kaynak metindeki gösterge veya söz birim ile tamamen ilintisiz olmasa da yanlış bir anlam üretilmesi sonucunda anlamın bozulması; bir defa kaynak metindeki bir gösterge veya söz birimin tam tersi bir anlam üreterek erek metinde karşıt bir anlam ortaya çıkmasıyla anlamın çarpıtılması; bir defa erek metinde anlam yoksun bir söylem üretilerek anlamsızlık ortaya çıkması sonucunda anlamın parçalanması; bir defa kaynak metinde anlam üreten bir gösterge veya söz birimin erek metinde yok edilmesi sonucunda ortaya çıkan gösterge yokluğu nedeniyle anlamın yok edilmesi eğilimi saptanmıştır.

Öztürk Kasar'ın (2009: 173) önerdiği üzere çeviri göstergebilimi bu çalışmada "söylem üstü söylem" [métadiscours]⁶ düzeyinde bir çeviribilim araştırması için faydalı olmuştur. Çalışmada, Öztürk Kasar'ın (2009) çeviri göstergebilimine yönelik önerdiği kaynak metin çözümleme adımlarından "bilmecelerin olup olmadığının incelenmesi" amacıyla yapılan çözümlemede *Antony and Cleopatra* oyununda bazı söylemlerde anlatı teknikleri saptanmış ve çeviri değerlendirmesi yapmak için çeviri göstergebilimi modelinin önerdiği bu adım temel olarak kullanılmıştır. Çeviri göstergebilimi, söylemlerarası düzeyde de [interdiscours]⁷ yazın çevirmenlerine ürettikleri erek metin ile kaynak metin arasında karşılaştırma yaparken hangi noktalara dikkat etmesi hususunda yardımcı olabilir. Ayrıca, çeviri edimi öncesinde kaynak metnin tam alınması amacıyla yapılacak okumada anlam birimlerini çözümlemek amacıyla çeviri göstergebiliminin adımları kullanılabilir ve böylece söylem düzeyinde de [Discours]⁸ çeviri göstergebiliminin faydası ortaya çıkar.

Çeviri göstergebilimi çalışmaları hem kaynak metin çözümlemesi hem de çeviride anlam bozucu eğilimleri daha geniş kitlelere aktarabilmek amacıyla daha geniş çevrelere tanıtılmalıdır. (Öztürk Kasar, 2012; 2017). Çeviride anlam bozucu eğilimler dizgeselliğindeki eğilimleri bilmek, yazın çevirmeni için gerektiğinde bu eğilimlerden kaçınmada, gerektiğinde hangi eğilime başvuracağına karar vermede, gerektiğinde de başvurduğu eğilimin sebebini açıklayabilmekte yararlı olacaktır. Ricoeur'a (2008) göre bir çeviride "kayıplar" olacaktır. Ancak çeviri göstergebilimi yöntemiyle bu "kayıplar" en aza indirgenebilecektir. Bu çalışmada ele alınan üç erek metinde saptanan anlam dönüşümlerinin incelenmesinde, çeşitli eksiklere odaklanmak ya da olumsuz eleştiri getirmek gibi bir amaç söz konusu olmayıp, mevcut veya gelecekteki yazın çevirmenlerine bir edebi eserde yer alabilecek olası anlam tuzaklarına nasıl yaklaşılacağına ilişkin bir örnek sunulmuştur.

⁶ Öztürk Kasar (2009) özgün çalışmasında Fransızca olarak bu terimi kullanmıştır.

⁷ Öztürk Kasar (2009) özgün çalışmasında Fransızca olarak bu terimi kullanmıştır.

⁸ Öztürk Kasar (2009) özgün çalışmasında Fransızca olarak bu terimi kullanmıştır.

Kaynakça

- Genette, G. (1972). *Figures III*. Paris: Editions du Seuil.
- Gorlée, D. L. (1994). *Semiotics and the problem of translation: With special reference to the semiotics of Charles S. Peirce*. Amsterdam: Rodopi.
- Karantay, S. (1995). Tiyatro çevirisi: Oyun dili ve çeviri. Mehmet Rifat (Ed.). *Çeviri ve çeviri kuramı üstüne söylemler içinde* (s. 93-115). İstanbul: Düzlem Yayınları.
- Kourdis, E. ve Kukkonen, P. (2015). Introduction-Semiotics of translation, translation in semiotics. *Punctum International Journal of Semiotics*, 1(2), 5-10.
- Ludskanov, A. (1975). A semiotic approach to the theory of translation. *Language Sciences*. 35, 5-8.
- Nutku, Ö. (2013). *Shakespeare sözlüğü*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öztürk Kasar, S. (2001). La sémiotique subjectale et la traduction. *Third International Congress – Claims, Changes and Challenges in Translation Studies Abstracts, 30 Ağustos-1 Eylül 2001*. Kopenhag: European Society for Translation, Copenhagen Business School: 24-25.
- Öztürk Kasar, S. (2006). Contribution sémiotique a la quete du sens en traduction littéraire. M. Lederer (Ed.). *Le sens en traduction içinde* (s. 225-233). Caen: Lettres Modernes Minard.
- Öztürk Kasar, S. (2009). Pour une sémiotique de la traduction. C. Laplace, M. Lederer, D. Gile (Ed.), *La traduction et ses métiers içinde* (s. 163-175). Caen: Lettres Modernes Minard.
- Öztürk Kasar, S. (2012). Jean-Claude Coquet ile bir dil görüngübilimine doğru. *XII. Uluslararası Dil, Yazın ve Değişibilim Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde* (s. 427-433). Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Öztürk Kasar, S. (2017). Jean-Claude Coquet ve söyleyenler göstergebilimi. İ.O. Ayırır, E. Korkut (Ed.). *Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran'a armağan içinde* (s. 183-199). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk Kasar, S. ve Tuna, D. (2015). Yaşam, yazın ve yazın çevirisi için gösterge okuma. *Frankofoni Fransız Dili ve Edebiyatı İnceleme ve Araştırmaları Ortak Kitabı*, 27, 457-482.
- Petrilli, S. (2007). Interpretive trajectories in translation semiotics. *Semiotica*. 163, 311-345.
- Ricoeur, P. (2008). *Çeviri üzerine*. (S. Öztürk Kasar, Çev.). İstanbul: YKY.
- Shakespeare, W. (1949). *Antonius ve Kleopatra*. (H.-E. Adıvar ve M. Urgan, Çev.). İstanbul: Pulhan.
- Shakespeare, W. (1950). *Antony and Cleopatra*. Cambridge: University Press.
- Shakespeare, W. (1967). *Antonius ve Kleopatra*. (S. Eyüboğlu, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Shakespeare, W. (2002). *Antonius ve Kleopatra*. (B. Bozkurt, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Steconi, U. (2007). Five reasons why semiotics is good for translation studies. Yves Gambier, Miriam Shlesinger, Radegundis Stolze (Ed.), *Doubts and directions in translation studies içinde* (s. 314-319) Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Torop, P. (2000). Towards the semiotics of translation. *Semiotica*. 128(3-4), 597-610.
- Tuna, D. ve Kuleli, M. (2017). *Çeviri göstergebilimi çerçevesinde yazınsal çeviri için bir metin çözümleme ve karşılaştırma modeli*. Konya: Eğitim Yayınevi.